

ULUSLARARASI
AVRASYA ENERJİ
SORUNLARI
SEMPZYUMU

28-30 MAYIS 2015 İZMİR

1. ULUSLARARASI AVRASYA ENERJİ SORUNLARI SEMPOZYUMU

BİLDİRİ TAM METNİ KİTABI
FULL PAPER

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ
ÜNİVERSİTESİ

ENERJİ VE
TABİİ KAYNAKLAR
BAKANLIĞI

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ
ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

UNIVERSITÄT
SIEGEN

EPK
ENERJİ PİYASASI
DÜZENLEME KURUMU

Tüpraş
Tüpraş Enerji Hizmetleri A.Ş.

Petkim

SOGAS
POWER

GİMAS

2015
İZMİR

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yayın No: 3

Bu eser, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yönetim Kurulu' nun 01.12.2015 tarih ve 2015/36 sayılı toplantısında alınan karar uyarınca, Üniversitemiz elektronik yayını elektronik kitap (e-kitap) olarak yayınlanmasına karar verilmiştir.

Her hakkı saklıdır.

© İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yayınları
2015

Sertifika No: 23705

Editörler: Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR

Doç. Dr. Nesrin DEMİR

Yrd. Doç. Dr. Osman TEKİR

ISBN: 978-605-84722-2-8

Adres İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Rektörlüğü, Balatçık Yerleşkesi,
35620 Çiğli İzmir, Türkiye
Telefon +90 232 329 3535 / 1255
Belge-geçer +90 232 386 0888
E-posta ykb@ikc.edu.tr
Web ykb.ikc.edu.tr

Eserin hukuki ve etik sorumluluğu yazarlara aittir. Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın yayın hakkı İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi'ne aittir. İzinsiz kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.

DÜZENLEME KURULU

Prof.Dr. Galip AKHAN
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Rektörü
Onursal Başkan

Doç.Dr. Nesrin DEMİR
Düzenleme Kurulu Başkanı

Doç.Dr. Kerem BATIR

Doç.Dr. M.Bülent ULUDAĞ

Yrd.Doç.Dr. Osman TEKİR

Yrd.Doç.Dr. Sedef EYLEMER

Yrd.Doç.Dr. Devrim ÖZKAN

Yrd.Doç.Dr. Ö.Hakan ÇAVUŞ

Öğr.Gör. Behiç ÇETİN

Öğr. Gör. Oğuzhan NACAĞ

Öğr. Gör. Meltem KOLDAY

Dr. Haktan BİRSEL

Yasemin TUTAR

Filiz Avcı BELET

SEKRETERYA

Dr. Haktan BİRSEL

Arş.Gör. Melis EROĞLU

Elif GİRGIN

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Gerd MORGENTHALER
Universität Siegen

Prof. Dr. D. STREBKOV
*All-Russian Research Institute for
Electrification of Agriculture*

Prof. Dr. Mir-Yusif Mir-BABAYEV
Azerbaycan Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Daan SCHRAM
Technische Universiteit Eindhoven

Prof. Dr. Sandro FURLAN
Eni Corporate University

Prof. Dr. Natalia V. TIKHOMİROVA
*Rector of Moscow State University of
Economics Statistics and Informatics*

Prof. Dr. Martynow V.G
*Gubkin Russian State University of Oil
and Gas*

Prof. Dr. İgor BELİKOV
Russian Institute of Director

Prof. Dr. Anzor TAVARTKİLADZE
Georgian National Academy of Sciences

Prof. Dr. Evinç TORLAK
Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Ethem KARAKAYA
Adnan Menderes Üniversitesi

Prof. Dr. S. Kemal KARTAL
Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. İnan ÖZER
Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Zeki ERDUT
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim KOCABAŞ
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ALPARSLAN
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Prof. Dr. Larisa DANCHENOK
*Moscow State University of Economics
Statistics and Informatics*

Prof. Dr. Misra AMALENDU
Lanchester University

Prof. Dr. George KOUKOUDAKIS
Military Academy of Greece

Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. İlhan ÖZTÜRK
Çağ Üniversitesi

Doç. Dr. Serhat BURMAOĞLU
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Doç. Dr. Nesrin DEMİR
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Doç. Dr. Kerem BATIR
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

FOREWORD

Energy has been the most contested meta since the mid-19th century. Since energy was utilized for light and heating at first and later for industrial production it has become one of the indispensable element of social and economic life. In line with the industrial and technological development, increasing energy need and consumption have become one of the indicators of power in economic, political and social areas since having political power depends on a strong economy. Also, energy is a fundamental factor in contemporary economy. Therefore, states struggle to have necessary energy resources, keep energy routes under control and access to energy easy and cheaply.

Since the states do not have an equal position in energy reserves, there occurs a struggle to possess and access to energy resources. On the other hand, it has to be noted that possession of energy resources does not mean that that state has economic and political power. Since energy is an area of contesting global powers, it may lead to political, economic and social instability. It is possible to test the above statement by looking at the present and potential conflict areas in the world.

Energy creates political as well as economic dependency between energy supplying and consuming countries. In order to mitigate the effects of this dependency, regional and global cooperation occurs. On the other hand, energy becoming a political tool with high economic and political cost has led states, both suppliers and consumers, to alternative energy resources. Thus, it is possible to explain why states with high levels of income from energy resources started to invest in other areas that can create income, such as tourism.

Another issue is the legal and environmental problems occurring during the extraction and transportation of energy resources. Environment and environmental problems are top in the agenda of the world since the end of 21st century. Huge environmental contaminations on land and sea occurring during production and transportation of fossil fuel demonstrates the importance of the issue.

In the light of all these issues, 1. International Eurasia Energy Problems Symposium has been held in 28-30 May 2015 at İzmir Katip Çelebi University by the Faculty of Economic and Administrative Sciences in order to host as an academic platform for up-to-date ideas and opinions. During the symposium, experts on the area found opportunity to express their opinions in areas of energy supply and security, alternative energy resources, legal and environmental problems, regional political and economic conflicts and contesting global powers.

Definitely, hosting an international symposium is hard work. However, consecutive success makes hard work a pleasure and proud for organizers and supporters. There is no doubt that organizing conferences, meetings and symposiums necessitates team work. On the other hand, individuals and institutions who chair these teams and give support financially and morally have to be mentioned.

Therefore, we thank to the rector of İzmir Katip Çelebi University, Prof. Dr. Galip AKHAN, who encouraged the symposium. Also, we thank to the dean of the Faculty of Economic and Administrative Sciences, Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR, who cultivated fast and practical solutions to problems occurred during the organization and demonstrated patience, harmony and understanding; and to the president of the organization board Assoc. Prof. Dr. Nesrin DEMİR from the Department of International Relations, who has a

significant share in the success of the symposium with her never-ending energy and enthusiasm.

In the symposium held in 28-30 May, the participants, who sent the full texts of their work, bear the legal and academic responsibilities. During the editing process, meaning and content of their work have been kept.

Dr. Osman TEKİR
Organization Board Member

ÖNSÖZ YERİNE

Enerji 19.yy'nin yüzyılın ortalarından günümüze uğruna en fazla mücadele edilen meta olmuştur. Enerji, ilk başlarda aydınlanma ve ısıtma, yirminci yüzyılın başlarından itibaren de sanayide ve yan ürünlerde yoğun olarak kullanılmasıyla birlikte, sosyal ve ekonomik hayatın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Öyle ki sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle paralel olarak, artan enerji ihtiyacı ve tüketimi, başta ekonomi olmak üzere siyasal ve toplumsal anlamda bir ülkenin güç göstergeleri arasında sayılmaktadır. Çünkü siyasal bir güç ve etkiye sahip olabilmenin yolu güçlü bir ekonomiye sahip olmaktan geçer. Enerji, modern ekonominin de temel bir faktörüdür. Bu yönüyle ülkeler, gerek enerji kaynaklarına sahip olmak gerek güzergahları kontrolleri altında bulundurmak gerekse de en kısa ve ucuz yoldan enerjiye ulaşabilme mücadelesi içindedirler.

Enerji rezervleri açısından dünya üzerindeki ülkelerin eşit konumda bulunmayışı bu kaynaklara sahip olabilmek ve ulaşabilme mücadelesini de beraberinde getirmektedir. Şu hususun da dile getirilmesi gerekir ki; enerji kaynaklarına tek başına sahip olmak o ülkenin ekonomik ve siyasal bakımdan güçlü olduğu anlamına gelmemektedir. Zira küresel güçlerin mücadele alanı olmasından dolayı siyasi ve ekonomik ve bunun doğal bir sonucu olarak da sosyal istikrarsızlıklara sebep olabilmektedir. Yerküre üzerindeki mevcut ve potansiyel çatışma alanlarına bakılacak olursa yukarıda dile getirilen ifadelerin doğruluğunu görmek mümkündür.

Enerji, tedarikçisi olan ülkeler ile enerjiye ihtiyaç duyan ülkeler arasında ekonomik açıdan olduğu kadar, siyasal açıdan da bağımlılık yaratabilmektedir. Bu bağımlılıktan kurtulabilmek için bölgesel ve küresel ittifaklar ve işbirlikleri ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında gerek enerjinin siyasetin bir aracı haline gelmesi gerekse de siyasi ve ekonomik olarak maliyetinin yüksek oluşu ve diğer nedenler, ülkeleri alternatif enerji kaynaklarına yöneltmektedir. Bu durum tedarikçi ülkeler açısından da böyledir. Bütçe gelirleri arasında en büyük kalemi oluşturan enerji konusu, körfez ülkelerinde son yıllarda diğer gelir getirici alanlara özellikle turizm alanında yaptıkları yatırımları bu görüş ışığında açıklamak mümkündür.

Bir başka husus da gerek enerjinin gün yüzüne çıkarılması gerekse de bu enerjinin sevk edilmesi sırasında ortaya çıkan çevre ve hukuki sorunlardır. Çevre ve çevre sorunları, 21.yy'nin sonlarından başlayarak günümüze kadar dünyanın en önde gelen konuların başındadır. Kara ve denizdeki en büyük çevre kirlenmelerinin katı fosil yakıtlarının üretilmesi ve taşımacılığında, ortaya çıktığı dikkate alındığında konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Bütün bu hususlar göz önünde bulundurularak yeni fikirler ve görüşlerin akademik bir platformda dile getirilmesine ev sahipliği yapmak amacıyla İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından 28-30 Mayıs tarihinde '1. Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları' başlıklı sempozyumu düzenlenmiştir. Bu sempozyumda enerji arz ve güvenliğinden, alternatif enerji kaynaklarına, çevre sorunlarından hukuki sorunlara, bölgesel siyasi ve ekonomik çatışmalardan küresel mücadeleye kadar konunun uzmanları bildirilerle görüşlerini dile getirme fırsatını bulabilmişlerdir.

Şüphesiz uluslar arası bir organizasyon yapmak, zor ve zahmetli bir uğraştır. Ancak sonrasında gelen başarı, bu zor ve zahmetli iş, düzenleyenler ve destek verenler açısından bir "zevk"e ve gurura dönüşmektedir.

Hiç şüphe yok ki bu tür konferansların, toplantıların, sempozyumların düzenlenmesi ve yürütülmesi bir ekip çalışmasını gerektirmektedir. Ancak bu ekipleri

yöneten ve yönlendiren kişilerin, mali ve moral açıdan desteklenmesine katkı sunan kişi ve kurumların da hakkını teslim etmek gerekmektedir.

Bu vesileyle sempozyumun düzenlenmesinde desteğini esirgemeyen İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Galip AKHAN'a teşekkür borçluyuz. Sempozyumun gerçekleştirilmesinde ortaya çıkan sorunlara pratik ve hızlı çözümler üreten, gösterdiği sabır, uyum ve anlayışı takdire şayan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanımız Prof.Dr. İbrahim Attila ACAR'a, sempozyumun öncesinde, sırasında, sonrasında bitmeyen enerjisi ve heyecanıyla başarıda büyük pay sahibi olan, düzenleme kurulu başkanı, Uluslar Arası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Nesrin DEMİR'e değerli katkılarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız. Sempozyuma bildirileriyle katkı sağlayan katılımcılara da teşekkür ediyoruz.

28-30 Mayıs tarihlerinde yapılan sempozyumda tam bildiri metnini gönderen katılımcıların hukuki ve akademik sorumlulukları kendilerinin olup; bildirilerin redaksiyonu yapılırken anlam ve içerik kaymalarının olmamasına azami dikkat gösterilmiştir.

Dr. Osman TEKİR
Düzenleme Kurulu Üyesi

İÇİNDEKİLER (table of contents)

FOREWORD	i
ÖNSÖZ YERİNE	iii
İÇİNDEKİLER (TABLE OF CONTENTS)	v
A SHORT COMPARATIVE ANALYSIS (GERMANY-ROMANIA-TURKEY) REGARDING THE USE OF BIOGAS AS RENEWABLE ENERGY	1
Gina Raluca KERKMANN, Yavuz HATUNOĞLU	
EFFECTS OF ENERGY POLICY AND EFFICIENCY ON ENVIRONMENT IN TURKEY	7
Hüseyin ŞALVARLI, M.Seçkin ŞALVARLI	
ENERGY SECURITY ISSUES OF THE BALTIC STATES	25
Veronika SILINEVICH, Inna STECENKO	
ENERGY SECURITY OF THE EU AND THE ROLE OF TURKEY	30
George KOUKOUidakis	
EUROPEAN UNION'S ENERGY SECURITY CHALLENGES IN 21 ST CENTURY	38
Ulviye AYDIN	
GREEN MARKETING FOR GREEN ENERGY OF TURKEY	48
Tolga ŞENTÜRK	
PANDORA'S BOX: ENERGY SECURITY IN THE MEDITERRANEAN	58
Zeynep KAYA	
RENEWABLE ENERGY FOR MORE ETHICAL DEVELOPMENT	62
Fulya Şenbağcı ÖZER	
SECURITIZING MOVES IN THE EUROPEAN ENERGY POLICIES: THE 2006/2009 RUSSIAN-UKRAINIAN GAS CRISES	75
Sezer OZCAN	
THE EU AND CENTRAL ASIA: REGIONAL DIALOGUE FOR ENHANCING ENERGY SECURITY	96
Çiğdem ŞAHİN	

THE GERMAN RENEWABLE ENERGY ACT – RIGHT DIRECTION, WRONG WAY?	108
Gerd MORGENTHALER	
TURKEY AND THE EURASIAN ENERGY BRIDGE: OPPORTUNITIES AND RISKS	113
Igor BELIKOV	
NEW ENERGY EQUATION IN EURASIA: RUSSIA-CHINA ENERGY COOPERATION <i>AVRASYA'DA YENİ ENERJİ DENKLEMİ: RUSYA-ÇİN ENERJİ İŞBİRLİĞİ</i>	136
Soner KARAGÜL, Gürol BABA	
TÜRKİYE'DE İKTİSADİ AÇIDAN NÜKLEER ENERJİ TERCİHİ	144
Ali Duran UZUN, İrfan KALAYCI	
ÇEVRESEL KUZNETS EĞRİSİ: AVRASYA EKONOMİLERİ İÇİN MEKÂNSAL BİR EKONOMETRİK UYGULAMA	159
Coşkun AKDENİZ, Orkun ÇELİK, Akış DOĞAN	
GÜNEŞ ENERJİLİ TRAMVAY UYGULAMASI	171
Bilgehan TOZLU	
TÜRKİYE'DE YENİLENEBİLİR ENERJİNİN ÖNEMİNE SWOT ANALİZİ YÖNTEMİ İLE GELECEK PERSPEKTİFLİ BİR BAKIŞ	177
Burak YÜKSEL, Kübra YÜKSEL	
FOSİL ENERJİ TÜKETİMİNİN ÇEVRESEL ETKİLERİ	188
Anıl Çağlar ERKAN	
ALTERNATİF ENERJİ KAYNAĞI OLARAK RÜZGÂR ENERJİSİ VE UYGULAMALARI	205
Selma USLUSOY ŞENYURT, Tuğçe PEKDOĞAN	
TÜRKİYE VE DÜNYADA ISI KAYNAKLI GÜNEŞ ENERJİSİ KULLANIMI VE CSP STİRLİNG MOTORLU SİSTEMLERİN VERİMLİLİK DEĞERLENDİRMESİ	225
Mehmet Sait CENGİZ, Mehmet Salih MAMIŞ	
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE TÜRKİYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR ENERJİ	237
Mehmet Harun TOPAY	
TÜRKİYE'DE KARBONDİOKSİT EMİSYONU, ENERJİ TÜKETİMİ VE EĞİTİM İLİŞKİSİ: BOOTSTRAP NEDENSELLİK ANALİZİ	260
Cengiz AYTUN, Cemil Serhat AKIN	
JEOTERMAL ENERJİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR AKUAKÜLTÜR SİSTEMLERİNDE KULLANIMI	274
Sevim HAMZÇEBİ, Ramazan SEREZLİ, Mustafa ALPARSLAN	

RÜZGÂR ENERJİSİ VE SOSYAL KABUL: ÇANAKKALE-ERENKÖY ÖRNEĞİ	293
Hamit PALABIYIK, Mustafa KARA	
EGE VE AKDENİZ KIYILARINDAKİ TERMİK SANTRALLERİN EKOLOJİYE ETKİLERİ.....	310
Mustafa ALPARSLAN, Sevim HAMZAÇEBİ, Ramazan SEREZLİ	
HES'LERİN YOL AÇTIĞI ÇEVRE SORUNLARI VE YARGISAL KORUNMA	320
Figen TAŞKIN, Yakup GÖNEN	
GÜRCİSTAN HİDROENERJİ KAYNAKLARI VE EKOLOJİK SORUNLAR .	337
Anzor M. TAVARTKILADZE	
AKILLI SAYAÇLARIN ŞEBEKE ENTEGRASYONU VE TÜRKİYE UYGULAMASI.....	348
Çiğdem CENGİZ, Serdal ATIÇ, Şakir PARLAKYILDIZ, Olcay PALTA, Emin EL	
TÜRKMENİSTAN 'MAVİ ALTINININ' KÜRESEL ENERJİ GÜVENLİĞİNE OLUMLU ETKİSİ	356
Dövrän ORAZGYLYJOW	
ENERJİ FİYATLARININ SANAYİ ÜRETİMİ ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (2005-2014).....	365
Fatmanur GÜDER, Ahmet KAHILOĞULLARI	
KÜRESEL GÜÇ MÜCADELESİNDE ENERJİ FAKTÖRÜ	374
Osman TEKİR	
TÜRKİYE'DE YEŞİL EKONOMİYE İNSANGÜCÜ YETİŞTİRME POLİTİKALARI: EĞİTİM İLE İSTİHDAM BAĞINI YENİDEN GÜÇLENDİRME FIRSATI.....	389
Aygülen Kayahan KARAKUL	
HEGEMON GÜÇLERİN ENERJİ SİYASETİ: ORTA ASYA TÜRK CUMHURİYETLERİ ÖRNEĞİ	404
Taner KARAKUZU, İlker LİMON	
DOĞU AKDENİZ ENERJİ KAYNAKLARI ÜZERİNDEKİ TÜRK VE RUM REKABETİ: JEOPOLİTİK VE JEOKONOMİK BİR ANALİZ.....	421
Zafer AKBAŞ, Dilaver GEDİK	
TRANS ADRIYATİK BORU HATTI PROJESİNİN STRATEJİK BEKLENTİLERİ	437
Cemal KAKIŞIM, Timuçin KODAMAN	

DEĞİŞEN DOĞU AKDENİZ DENKLEMİNDE MISIR'IN HİDROKARBON POLİTİĞİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI.....	445
<i>Soyalp TAMÇELİK, Emre KURT</i>	
TÜRK ENERJİ POLİTİKASININ BÖLGESEL BOYUTLARI.....	463
<i>Gökhan TEKİR</i>	
AVRUPA KOMİSYONUNUN KURUMSAL NORMATİF GÜCÜ: ENERJİ İÇ PAZARININ OLUŞTURULMASI ÖRNEK OLAYI.....	481
<i>İmren ALAKUŞ, Hacer TURĞUT</i>	
ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ VE ORTA ASYA İLİŞKİLERİNDE YENİ GELİŞMELER	494
<i>İsa Burak GONCA</i>	
DENİZYOLU ENERJİ TAŞIMACILIĞINDA YAŞANAN SİLAHLI SOYGUN VE DENİZ HAYDUTLUĞU SALDIRILARININ ANALİZİ.....	512
<i>Taha Talip TÜRKİSTANLI, Barış KULEYİN</i>	
İNSAN VE DOĞA - ENERJİ UYUMU VE KULLANIMI	528
<i>Mustafa Şakir BAŞARAN, Mustafa Özgür TÖNGEL</i>	
ENERJİ FİYATLARI VE VERGİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	540
<i>Şennur SEZGIN</i>	
AKILLI SAYAÇLARIN ŞEBEKE ENTEGRASYONU VE TÜRKİYE UYGULAMASI.....	551
<i>Çiğdem CENGİZ, Serdal ATİÇ, Şakir PARLAKYILDIZ, Olcay PALTA, Emin EL</i>	
ARDA'LI ATLETİCO MADRİD FORMASINDAKİ SÜRMANŞET 'AZERBAJCAN-ATEŞ ÜLKESİ' REKLAMININ AZERBAJCAN ENERJİ GELİR-GİDER DENGESİNE PROMOSYON KATKISI!	557
<i>Kutlay ARTUÇ</i>	

DOĞU AKDENİZ ENERJİ KAYNAKLARI ÜZERİNDEKİ TÜRK VE RUM REKABETİ: JEOPOLİTİK VE JEOEKONOMİK BİR ANALİZ

TURKISH AND GREEK COMPETITION ON EASTERN MEDITERRANEAN ENERGY RESOURCES: GEOPOLITICS AND GEOECONOMIC ANALYSIS

Zafer AKBAŞ*
Dilaver GEDİK**

ÖZET

Dünya nüfusunun artması, iklim değişiklikleri, küreselleşme sürecinin hızlanması ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak enerji kaynaklarına olan ihtiyaç ile enerji tüketimi artmıştır. Enerji ihtiyacı, enerji kaynaklarına sahip olmayan Türkiye gibi ülkeleri ekonomik bakımdan dışa bağımlı hale getirmektedir. Bu dışa bağımlılık ekonomik nitelikli olmakla kalmayıp, aynı zamanda askeri ve politik bakımdan bağımlılığı da doğurmaktadır ve ülkeler için büyük bir güvenlik sorununa dönüşmektedir. Bu nedenle günümüz devletleri, enerji kaynakları elde etmeye, enerji bölgelerini kontrol etmeye, kaynaklarını çeşitlendirmeye ve tedarikçi ülke sayısını artırmaya yönelik politikalar izlemektedirler.

Akdeniz Bölgesi; Asya, Avrupa ve Afrika üçgeninde yer almaktadır. 21. yüzyıl “Afrika Yüzyılı” olarak ifade edilmektedir ve buraya açılan en önemli kapı Doğu Akdeniz’dir. Mahan’ın öğretisinden hareketle, Akdeniz’i kontrol etmenin; Ortadoğu, Avrupa, Kuzey Afrika’yı ve buralardaki enerji kaynaklarını kontrol bakımından büyük bir avantaj sağlayacağı ifade edilebilir. Akdeniz Bölgesi, yakın dönemde Türkiye’nin siyasal ilişkilerinin sorunlu olduğu Suriye, İsrail, Mısır gibi aktörler ile Kıbrıs Adası’nı ve Yunanistan gibi ortak bir NATO ülkesini de barındırmaktadır. Benzer şekilde, bölgede Libya gibi petrol zengini ve parçalanmakta olan bir ülkenin, Süveyş Kanalı ve Filistin’in varlığı, bölgeyi jeoekonomik ve jeopolitik bakımdan önemli kılmakta ve büyük aktörlerin çatışma alanı haline dönüştürmektedir. Bütün bu gelişmeler Türkiye’nin de çıkarlarını doğrudan etkileme potansiyeli taşımaktadır.

Anılan enerji bölgesinin toplam enerji rezervi yaklaşık olarak 30 milyar varil petrole eşdeğer bir rakama ulaşmaktadır. Bu rakamın piyasa değeri yaklaşık 1,5 trilyon dolar olarak hesap edilmektedir. Bölge, dünyanın en önemli enerji koridoru ve merkezi haline gelmiş bir bölge niteliğindedir. Bölgenin jeopolitik ve jeoekonomik özellikleri Türk ve Rum kesimlerini karşı karşıya getirmiştir. Rum kesiminin İsrail ile imzaladığı ekonomik anlaşma ve Türkiye’nin Barbaros Hayrettin Paşa sismik araştırma gemisini bölgede görevlendirmesi suların giderek ısınmasına sebep olmuştur.

Enerji kaynakları sorununun bir boyutunun “tehdit” diğer boyutunun ise “çıkar” kavramıyla izah edilmesi mümkündür. Bu çalışmanın amacı, bölge enerji kaynakları üzerindeki rekabetin analiz edilmesidir. Çalışmada Doğu Akdeniz’in ve bölge enerji kaynaklarının Türkiye’nin geleceği açısından yaşamsal önemi haiz olduğu kabul edilerek, Mahan ve Spykman’ın öğretilerinden hareketle jeopolitik ve jeoekonomik yöntemle, Türkiye’nin izleyebileceği stratejilerin neler olduğuna dair çıkarımlar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Enerji Kaynakları, Jeoekonomik, Jeopolitik, Kıbrıs

* Düzce Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, zaferakbas@duzce.edu.tr

** Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, dilavergedik@mynet.com

ABSTRACT

Growing world population, climate changes, the acceleration of globalization process and increased need for energy resources in parallel with the development of technology have increased energy consumption. Energy demand made countries such as Turkey, which has not had energy resources, dependent on outside energy resources. This external dependency becomes not only an energy-based one, but also military and political based one, and thereby, it becomes a very significant security problem for the countries. For this reason, the countries are pursuing policies aimed at obtaining energy resources, controlling energy regions, diversifying the resources and increasing the number of energy supplier countries.

Mediterranean Region is located in the triangle of Asia, Europe and Africa. 21st century is referred as “Africa Century” and the most important gate opening to Africa is the Eastern Mediterranean. According to the Mahan’s teaching, controlling the Mediterranean means taking advantage of controlling Middle East, Europe, North Africa and energy resources around these regions. Together with actors like Israel, Egypt and Syria, with which Turkey recently has problematic political relationships, Mediterranean Region encompasses Cyprus Island, NATO-partner country Greece. Likewise, the presence of Suez Canal, Palestinian and Libya, a country which is an oil-rich country and is being disintegrated, makes the region geopolitically and geoeconomically important, and transforms it an area for which major actors are in conflict. All these developments have the potential of directly affecting the interests of Turkey.

Total energy reserve of the aforementioned energy region is amounted to a figure, which is equivalent of approximately 30 billion barrels of oil. The market value of this figure is calculated as nearly \$ 1.5 trillion. The region has turned out to be the most important energy corridor and center of the world. The geopolitical and geoeconomical characteristics of the region have confronted the Turkish and the Greek sides. The economic agreement of Greek side with Israel and the commission of Barbaros Hayrettin Pasha seismic research vessel by Turkey has led to increase the political tension in the region.

It is possible to that one dimension of energy resources problem can be explained with the concept of “threat” and as for the other dimension, with the concept “interest”. The purpose of this study is to analyze the competition on energy resources of the region. Accepting the vital importance of the Eastern Mediterranean and energy resources around the region in terms of Turkey’s future, in this study, conclusions were made about which strategies Turkey would follow, based on Mahan and Spykman the teachings with geopolitical and geoeconomical methods.

Key words: Eastern Mediterranean, Energy Resources, Geoeconomy, Geopolitics, Cyprus

GİRİŞ

Dünya nüfusunun artması, kentleşme, küreselleşme gibi süreçler günümüz dünyasında enerji kaynakları üzerindeki rekabeti artırmıştır. İktisadi kaynakların kıtlığına mukabil insanoğlu adeta sınırsız ihtiyaçlara sahiptir. Güç ve çıkar ise insanoğlunun varoluşuyla birlikte hep peşinden koşulan ve uluslararası aktörler arasındaki rekabet ve çatışmayı savaşa kadar götürebilen olgular olmuştur.

Enerji bağımlılığından kurtulmak günümüz modern devletlerinin en önemli sorunlarından biridir. Enerji arz edicisi durumunda olan aktörler ise diğer aktörlere karşı sadece ekonomik değil ama aynı zamanda politik ve askeri üstünlük avantajını da ellerinde bulundurmaktadırlar. Bu nedenle milenyumun en önemli çatışma alanı enerji kaynakları üzerindeki jeopolitik ve jeoekonomik rekabettir. Bu bakımdan gün geçtikçe önemi artan bölgelerin başında da Doğu Akdeniz gelmektedir.

Doğu Akdeniz Bölgesi Ortadoğu, Afrika ve Avrupa bağlamında stratejik konumdadır. Ayrıca Kızıldeniz, Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazına ve buralardan da okyanuslara doğrudan erişimi olması, ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle bir rekabet alanıdır. Bölgenin sahip olduğu doğal gaz rezervi ise bölgesel rekabeti küresel rekabete taşımaya adaydır.

Yeni ortaya çıkmaya ya da yeni şekillenmeye başlayan uluslararası sorunlar ya da rekabet alanları ile ilgili olarak hızlı hareket eden, proaktif politika izleyen aktörlerin her zaman avantaj elde ettiği ve bu avantajların daha sonra elden alınmadığı görülmektedir. Doğu Akdeniz’te Rumların girişimiyle başlayan doğal gaz aramalarında Rumların elde ettiği ya da edeceği avantajların da geri döndürülmesi büyük olasılıkla mümkün olmayacaktır. Rumlar, Rus, Mısır, İsrail, Yunanistan, Libya gibi aktörler ve Batı menşeli çokuluslu şirketlerle doğal gaz aramalarında işbirliğine giderek Türk tarafına üstünlük sağlamaya çalışmaktadır. Bu nedenle Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)’nin hızlı hareket etmesi gerekir.

Çalışma jeopolitik teoriden hareketle Doğu Akdeniz coğrafyasında yaşanan jeopolitik ve jeoekonomik rekabeti incelemeye odaklanmıştır. Bu nedenle kuramsal kısımdan sonra bölgenin politik ve ekonomik önemi üzerinde durulmuş ve aktörler arası rekabet jeopolitik ve jeoekonomik yönlerden ele alınarak analiz edilmiştir.

1. DOĞU AKDENİZ BÖLGESİ VE ENERJİ KAYNAKLARININ ÖNEMİ

1.1. Jeopolitiğin Tarihsel Gelişimi

Jeopolitik kelimesi eski Yunan dilinde arz (yer) anlamındaki “geo” ile yönetim sanatını ifade eden “politika” kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Genel olarak “coğrafyaya dayanan politika” veya “coğrafyanın yönlendirdiği politika” anlamında kullanılmaktadır (Ulaş, 2011: 21). Jeopolitiğin genel amacı, bir ülkenin dünya üzerinde bulunduğu coğrafi konuma göre hem ülke hem de ülke dışında izleyeceği siyaseti, izleyeceği yol güzergâhını ve icra edeceği planlama ve siyaseti belirlemektir. (Çakır, 2011: 14). XIX. yüzyıl sonlarından itibaren, gerek bilimsel bir alan gerekse araştırma konusu olarak dünya gündemine giren “jeopolitik” terimi, ilk defa İsveçli bilim ve siyaset adamı Rudolf Kjellen (1864-1922) tarafından 1899 yılında kullanılmıştır.

Aslında uluslararası politika çözümlenmelerinde coğrafyanın kullanılması yeni bir olgu değil; fakat son zamanlara kadar özellikle XX. yüzyılda gerek askeri, silah, ulaşım ve

iletişim teknolojisinde meydana gelen baş döndürücü gelişmelerin gerekse uluslararası politikada yaşanan değişimlerin etkisiyle bu alanda yürütülen araştırmalarda coğrafyaya yeterince önem verilmemiştir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla başlayan dönemde, "Avrasya" olarak adlandırılan bölgenin dünya tarafından fark edilmesiyle "jeopolitik" kavramı, Amerika ve Rusya'nın dış politikalarındaki önemi artmıştır. XIX. yüzyılda jeopolitiğe gösterilen ilginin tekrar ortaya çıkmasını sağlamıştır. (Coşkun, 2013: 182). Jeopolitik kelimesi ilk olarak XIX. yüzyılın sonunda yüksek kültürün ülkesi ama aynı zamanda uzun süredir sayısız krallık ve prensliğe bölünmüş bir ülke olan Almanya'da, nazizmle birlikte sözde bilimsel bir slogana dönüşen jeopolitik fikri, Alman halkının İkinci Dünya Savaşı'na katılmasının en önemli sebeplerinden biri olmuştur. 1945'ten sonra "jeopolitik" kelimesi yaklaşık kırk yıl boyunca pek fazla kullanılmamıştır (Lacoste, 2008: 18).

Bugün sayısız kullanıma sahip olan jeopolitik terimi aslen topraklar ve o topraklarda yaşayan insanlar üzerinde sahip olma ve iktidar kalabilme yarışıyla ilgili her şeyi ifade etmektedir. Özellikle devletler arasında değil, her türlü siyasi güç arasındaki çekişmedir. Ayrıca yasadışı silahlı gruplar arasındaki mücadeleler, büyük veya küçük her türlü toprak üzerinde kontrol sağlamak ve baskı kurmak için girilen mücadelelerdir. Jeopolitik akıl yürütmeler, bir ülke içindeki veya devletler arasındaki çatışmaların sebeplerini daha iyi anlamaya yaramaktadır. Ayrıca söz konusu çatışmaların yakın veya uzak ülkelerde, hatta dünyanın başka yerlerinde nasıl sonuçlanacağını düşünmeye yarar sağlamaktadır (Lacoste, 2008: 8). Herhangi bir devletin uyguladığı jeo-politik düşünce onun coğrafyasına ilişkin ürettiği politikadan çok, siyasi iktidarın devamını sağlayacak politikayı destekleyen bir unsurdur. Uluslararası sistemde yer alan aktörlerin belirli bir coğrafyayı işaret ederek tanımladıkları politikaları, o coğrafi alanın jeopolitik önemini oluşturmaktadır. Bu jeopolitiği anlayabilmek için de klasik jeopolitik söylemin ekonomik, sosyal ve kültürel öğeleri ile siyasi karar sahiplerinin tezlerin çözümlemesinin yapılması gerekmektedir. XXI. yüzyıl jeopolitiğinin perspektif bakış açısıyla okunması, güncel politığın anlaşılabilirliği açısından da önem taşımaktadır (Erbaş, 2011: 451). Jeopolitik kavramından kaçınmak için jeo-strateji kavramı daha çok tercih edilirken; aynı zamanda ekonominin artan rolüyle birlikte jeo-ekonomi kavramı da jeopolitik çalışmalara Soğuk Savaş döneminde dâhil edilmiştir. Bu dönemde devlet gücünün sürdürülmesi için coğrafyanın ve jeopolitiğin bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır (Canbolat, 2014: 232). Güç ve ulusal güç kavramları tanımlanırken belirtildiği gibi güç, bir devlete ekonomik ve siyasal alanda bir şeyler yapmasını veya yapmamasını sağlayan en önemli unsurdur. Ulusal güç unsurları arasında en başta askeri güç gelmektedir. Askeri güc unsurunun yanında siyasal alt yapı, coğrafi konum ve büyüklük, ekonomik durum, nüfus ve teknolojik düzey aynı oranda önemlidir.

1.2. Deniz Hâkimiyeti Teorisi

Realist yazarlar ile jeopolitik teoriyi benimseyenler arasında önemli bir benzerlik ulusal gücün ele alış biçimleridir. Morgenthau gibi Mahan da ulusal gücün öğelerini sıralarken bunların aşağı yukarı aynı öğeler olduğunu belirtmektedir. A.T. Mahan, "Deniz Gücünün Tarihe Etkisi" (The Influence of Sea Power Upon History:1660-1783) başlığını taşıyan ve uluslararası ilişkilerin temel klasiklerinden olan çalışmasında deniz gücünün unsurları adını verdiği başlıca temel kavramlar; ülke büyüklüğü, nüfus, topografik özellik, coğrafi konum, askeri güç, ulusal karakter ve hükümet karakteri olarak belirtilmiştir. Görüldüğü gibi bunlardan ilk üçü doğrudan coğrafya ile ilgilidir. Morgenthau ise ulusal gücün unsurlarını, endüstriyel kapasite, nüfus, coğrafya, doğal kaynaklar, askeri güç, ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin niteliği ve hükümet niteliği olarak belirtmiştir.

Realistler coğrafyanın, dış politikanın oluşmasında etkili olan öğeler arasında yer aldığını kabul etmektedirler (Coşkun, 2013: 184).

Jeopolitiğin yeni bir disiplin olarak ortaya çıkması, özellikle XIX. yüzyıl sonlarında cereyan eden bilimsel, teknolojik ve siyasal gelişmelere dayanmaktadır. Amerikalı Amiral Alfred T.Mahan (1840-1914) jeopolitiğin öncülerinden biri olarak kabul edilmektedir. ABD Deniz Harp Akademisi'nde iki kere başkanlık yapmıştır. İngiltere'nin dünyaya hükmettiği bir dönemde, ülkesi ABD'nin dünya gücü olması amacıyla jeopolitik düşünceler geliştirmiştir. Düşünceleri, önce Deniz Kuvvetleri Komutan Yardımcısı daha sonra da Devlet Başkanı olan ve ABD'nin lider deniz gücü olmasında ciddi katkıları bulunan Theodore Roosevelt'i büyük oranda etkilemiştir. Tarihsel bir bakış açısıyla yaptığı çalışmalar sonucunda; İngiltere'nin güçlü bir donanmayla dünya denizlerine hâkim olduğu, ayrıca deniz yolları üzerindeki tüm stratejik noktaları denetim altına aldığı ama bir yandan da denizlerde başka bir rakiple karşılaşmamak için Avrupa kıtasındaki devletler arasında mevcut güç dengelerini koruyan politikalar izlediği ve bu yolla dünya lideri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Büyük devletlerin güvenlikleri, siyasi ve ekonomik varlıkları deniz güçlerine ve deniz hâkimiyetlerine bağlıdır. Denize çıkışı olmayan devletler için dahi deniz hâkimiyetinin düşman ya da dost devletin elinde bulunması bir güvenlik sorunu haline gelebilmektedir (Ulaş, 2011: 26). Mahan'ın emperyalist düşüncelerini deniz hâkimiyeti üzerine kurmasındaki en önemli etkenlerden biri Panama Kanalı dışındaki tüm denizlerin İngiltere'nin kontrolü altında olmasıdır. Mahan'ın düşünceleri ABD'nin İngiltere ile rekabetinde ABD'nin eksik yönlerini ve gerekliliklerini analiz edilip uygulanması bakımından faydalı olmuştur. Mahan, ABD'nin etkin ve donanımlı bir deniz gücüne sahip olması durumunda, ülke ticaretini daha geniş alanlara yayma fırsatını bulacağını değerlendirmiştir. Bu durumda da yeni pazarlara ve egemenlik sağlayacağı bölgelere sahip olabileceğini belirtmiştir (Karabulut, 2005: 49). İngiltere donanmasının kabiliyetleri hakkında eserlerinde söz eden Mahan, İngiltere'yi ticari faaliyetleri deniz kuvvetleri faaliyetleriyle birleştiren büyük bir güç olarak tanımlamıştır (Sumida, 2003: 71).

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde, Mahan'ın deniz hâkimiyet teorisinin temelinde ABD-İngiltere rekabeti, özelde ise petrol konusundaki rekabet bulunmaktadır. Deniz Hâkimiyet teorisinin ortaya çıktığı dönem, ABD'ye ait Standard Oil ile İngiltere'ye ait Royal Dutch şirketlerinin enerji egemenlik alanlarını kendi lehlerine genişletme çaba ve uğraşlarının yaşandığı bir zamana denk gelmektedir. Royal Dutch Şirketi, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından beş sene önce, ABD için stratejik bir önemi bulunan Panama Kanalı'nın yakınında olan Venezüella'nın küçük bir adasında büyük bir faaliyete başlamıştır. Şirket kısa bir sürede Venezüella'nın bütün petrol kaynakları üzerinde imtiyaz sahibi konumuna ulaşmıştır (Karadağ, 2003: 142). Buna karşın Standard Oil yetkilileri yaşadıkları bu mağlubiyetleri deniz hâkimiyetine bağlamışlardır. Hükümete yaptıkları baskıda, "Tatbik edilecek olan bahri programla denizlerde üstünlüğü sağladığımız gün Standard Oil, dünya petrol hâkimiyetini eline geçirmeyi bilecektir" demişlerdir (Karadağ, 2003: 142). Mahan'ın deniz hâkimiyet teorisini temelinde petrole dayandırmak doğru olmasa da, söz konusu teorik çerçeve içinde bulunduğu dönemin şartları içerisinde ve ticarete yaptığı vurgu ile değerlendirildiğinde petrolün bu teoriyi etkileyen faktörlerden biri olduğu söylenebilmektedir (Çakır, 2011: 15).

2. KARA HÂKİMİYET VE KENAR KUŞAK TEORİLERİ: DOĞU AKDENİZ

İngiliz coğrafyacı olan Halford Mackinder "Kara Hâkimiyeti Teorisi" ile ilk jeopolitik teoriyi oluşturmuştur. Mackinder'in "Kara Hâkimiyeti Teorisi"nde Doğu Avrupa ile Sibirya'yı dünyanın kalbi (Heartland) olarak tanımlamıştır. Söz konusu bölgede

hâkimiyetini sağlayan milletin dünya egemenliğini de elinde bulunduracağını belirtmiştir. Jeopolitikçilerin birçoğu tarafından Mackinder'in görüşleri benimsenmiş ve desteklenmiştir. Almanya gibi bazı ülkeler tarafından ülke politikalarında önemli bir rol almıştır. Mackinder'in teorisi sonrasında farklı yeni görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1944 yılında Spykman'ın ölümü sonrasında yayımlanan "Barışın Coğrafyası"(The Geography of the Peace) adlı eserde, Mackinder'in Kalpgah teorisinin dışında "Kenar Kuşak (rimland)" teorisi ortaya çıkarılmıştır. Spykman'ın jeopolitik teorisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin ülke güvenliği açısından ele almıştır. Bu kapsamda ABD'nin Ortadoğu, Avrupa ve Doğu Asya-Pasifik'e kıyısı olan kenar ülkelerini kontrol etmesi halinde Avrasya Kalpgahı'nın gücünü engelleyeceği belirtilmiştir. Bu açıdan Mackinder'in ünlü sözünü, "Kenar kuşak ülkelerini hâkimiyet altında tutan; Avrupa ve Asya'ya hükmedebilir. Avrupa ile Asya'ya hükmeden, dünyanın kaderine hâkim olur" şeklinde değiştirmiştir. Spkyman, dünya coğrafyasını Mackinder'in ayırmış olduğu aynı jeopolitik bölgelere ayırmış ancak Mackinder'in merkezden dışa doğru olan teorisini, dıştan merkeze doğru değerlendirmiştir. Bu kapsamda, "Kuzey Amerika'ya sahip olan Güney Amerika, Avustralya ve Afrika'ya hükmeder". Spykman, temelde dünya hâkimiyetinin sadece ABD tarafından sağlanabileceğine dikkat çekmektedir. Spykman'ın bu fikirleri göz önünde bulundurulduğunda II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin emperyalizmine sağlayabileceği görüşü dikkat çekmektedir (Taban, 2006: 26).

Kenar Kuşak Teorisi'ne göre dünya egemenliği ancak dışarıdan içeriye doğru gerçekleşmektedir. Bu durumda dış kuşak bölgeleri olan Avrupa, Türkiye, Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibiry'a hâkim olmak gerekmektedir (Demirci, 2005:7). Kenar Kuşak devletleri; Rusya hariç, bütün Avrupa, Türkiye, Irak, İran, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibiryadır. Dolayısıyla bu teoriye göre Doğu Akdeniz, Kenar Kuşak devletlerinden Yunanistan, Türkiye ve dolaylı olarak İran ve Irak ile temas halinde olan bir denizdir ve kenar kuşağın önemli bir kısmını denetlemeye yardımcı olacak konumdadır (Yıldız, 2012: 43). Buradan hareketle Doğu Akdeniz'i kontrolü altında tutan gücün, Yunanistan, Türkiye, İran ve Irak gibi ülkeleri de elinde tutup, kontrol edebileceği sonucu çıkarılabilir.

3. DOĞU AKDENİZ'İN JEOSTRATEJİK VE JEOKONOMİK ÖNEMİ

Dünya coğrafyasının merkezi olarak ortaya çıkan Doğu Akdeniz bölgesi aynı zamanda jeopolitik olarak da dünyanın ortasıdır. Akdeniz'in coğrafi konumu Mediterranean'ın dünyanın merkezi anlamına geldiğini düşünenleri haklı çıkartacak bir konumdur (Yıldız, 2012: 17). Bugün Doğu Akdeniz'in, Tunus'daki Bon Burnu ile İtalya'ya bağlı Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusundaki bölgeyi kapsadığı konusunda genel bir görüş bulunmaktadır. Ayrıca Doğu Akdeniz; İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya ve Tunus kıyıları ile çevrilidir (Yıldız, 2008: 4). Anakaralar üç kıtanın birliği çerçevesinde ele alındığında; merkezi coğrafya bölgesi üç kıtanın bir araya geldiği hatta daha da ileri giderek, birleştiği bir alan olarak önem kazanmaktadır. Söz konusu bölgeye birçok bilim adamı dünyanın "sıklet merkezi" olarak nitelemekte, aynı zamanda İngilizce "Heartland" kavramının karşılığı olarak "kalpgah" da eski dilden gelen bir kavram ile tanımlamaya çalışmışlardır. Akdeniz, bazı bilim adamlarının Merkezi Coğrafya olarak isimlendirdikleri bu bölgenin merkezindeki deniz olmuştur (Yıldız, 2012: 38-39).

Doğu Akdeniz'in jeostratejik önemini şekillendiren gelişmelerin en önemlisi olarak 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasını göstermek mümkündür. Söz konusu kanalın açılması ile o zamana kadar Ümit Burnu'nun çevresi dolaşarak yapılmakta olan deniz ticaretinin süre ve maliyetinde ciddi tasarruf sağlanmış; Asya, Afrika ve Avrupa pazarları birbirine bağlanmıştır. Günümüzde Akdeniz'de yılda ortalama 220 binden fazla geminin seyir yaptığı tahmin edilmektedir. Bu rakam dünya deniz ticaretinin yaklaşık üçte birlik bir kısmına tekabül etmektedir (Mevlütöğlu, 2014: 14). Sanayi Devrimi'nin ekonomik ve toplumsal yaşamı değiştirmesiyle birlikte, uluslararası ilişkilerin ekonomi ile sıkça birleştiği alanlardan biri enerji olmuştur. 1903'te İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Lansdowne, "ülkesinin çıkarlarının Basra Körfezi'nde güçlü bir donanımlı bir deniz üssü kurulmasının gerekli kıldığını ve İngiliz çıkarlarına yönelecek tehditlere karşı her türlü yola başvuracaklarını" ifade ederken bölgedeki potansiyel enerji kaynaklarına ve bu kaynakların ülkesi için gelecekteki önemine işaret etmektedir. Amerika'nın, hemen her başkanlık seçiminde adayların enerjide dışa bağıllığının azaltılması konusunda sürekli demec verdikleri ve benimseyecekleri politikaları kamuoyuna açıklama ihtiyacı duydukları bilinmektedir (Öztürk, 2012, 434).

Herodot, Nil ve Levant Havzaları ikinci zamanda yer kabuğunda meydana gelen tektonik deformasyonlar sonucunda ortaya çıkan pasif kıta kenarları olarak nitelendirilmiştir. Adana-Mersin-Antalya, İskenderun-Lazkiye ve Mesarya-Güzelyurt Havzaları da hidrokarbon oluşumuna uygun havzalar olarak değerlendirilmektedir. Herodot Havzası'nda Oligosen, Miyosen, Pliyosen ve Pleyistosen kumtaşlarında, Levant Havzası'nda Orta Miyosen, Erken Piyosen yaşlı şeyller ve kumtaşları içinde hidrokarbon kaynakları tespit edilmiştir. Bu bölgede yapılan arama çalışmaları sonucunda belirlenen toplam doğalgaz miktarı 13,2 trilyon m³, petrol ise 3,5 milyar varildir (Gözler, 2014: 3). Bölgenin sahip olduğu bu ekonomik zenginlik bölgenin stratejik ve ekonomik önemini artırmakta ve bölgesel rekabete yol açmaktadır.

Son dönemlerde ülkelerin dış politikalarını belirleyen unsurların içerisinde enerji kaynaklarının önemi artmaktadır. Dünyanın en önemli enerji kaynağı konumunda bulunan petrol ve doğal gazın aranması, çıkarılması ve elde edilmesi dünya siyasetinin en önemli faktörünü oluşturmaktadır. Bu kapsamda, özellikle denizlerdeki ve kutuplardaki yeni enerji kaynaklarının keşfi ve paylaşımı bütün dünya ülkelerinin dikkatlerini yoğunlaştırmalarına neden olmaktadır (Yaycı, 2007: 18) Günümüzde ortaya çıkarılan hidrokarbon kaynakları Doğu Akdeniz'i gerek uluslararası enerji sektöründe gerekse jeopolitiğin merkezi haline dönüştürmüştür. Doğu Akdeniz'de son zamanlarda yaşanmakta olan gelişmelerin Akdeniz havzasındaki enerji tablosunda olduğu gibi bölgesel faktörleri önemli miktarda değiştirmesi düşünülmektedir. Ayrıca ekonomik değeri tahmin edilen enerji kaynaklarının toplam varlığı dikkate alındığında, Doğu Akdeniz, bölgeden çıkarılacak kaynakların taşınmasında önemli bir kavşak olmakla kalmayacak, ayrıca önemli bir enerji merkezi haline gelecektir (Sandıklı, 2014: 1). Avrupa, Asya ve Afrika'ya eşit mesafede olması nedeniyle dünya içinde merkezi bir öneme sahip olan Kıbrıs Adası, Asya-Afrika, Avrupa-Afrika, Avrupa-Asya arasında stratejik bağlantıları etkileyebilecek bir hat üzerinde bulunmaktadır.

4. DOĞU AKDENİZ'DE YAŞANAN BÖLGESEL REKABET VE AKTÖRLERİN TUTUMU

Doğu uç noktasıyla Orta Doğu'ya yönelmiş bir ok gibi duran Kıbrıs adası, batı uç noktasıyla Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki stratejik dengelerde önemli bir yer tutmaktadır. Kıbrıs'ın dar ölçekli jeostratejik önemi, Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan Türkiye-Yunanistan-KKTC ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) dengeleriyle ilgilidir. Bu dengeler adaya hâkim olan tarafın Doğu Akdeniz'de güçlü olmasıyla bağlantılıdır

(Akgün, 2010: 727). 1959'da sırasıyla Zürih ve Londra'da yapılan konferanslar sonucunda bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması karara bağlanmıştır. Bu konferansların ardından imzalanan Garantörlük Antlaşması'na göre, kurulacak cumhuriyetin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve anayasal düzeni İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin garantisi altına alınmıştır.

Bölgesel rekabetinin önemli bir boyutu enerji kaynakları oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz üzerindeki rekabetin kaynağı sahip olduğu stratejik konum ve ekonomik imkânlardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca bölgenin tarihsel geçmişi de bölgesel rekabeti besleyen bir diğer olgudur. Bu rekabet devletlerin enerji kaynaklarına olan bağımlılığının artmasıyla daha da önemli bir hal almaya başlamıştır. Doğu Akdeniz bölgesinde enerji kaynaklarının keşfedilme mücadelesi yüzyılımızın ortalarında başlamıştır. İsrail 1960 yılından itibaren bölgede petrol ve doğal gaz arama çalışmalarına devam etmektedir. Mısır açıklarındaki Belayim sahasında 1961 yılında İtalyan enerji şirketi olan ENI, bölgede petrol bulunduğunu açıklamıştır. Söz konusu şirket Mısır kıyılarında bulunan ve Abu Madi olarak adlandırılan bölgede 1967'de doğal gaz yatakları olduğunu duyurmuştur. Doğu Akdeniz açıklarında uzun bir dönem önce yoğun enerji çalışmaları yapan en önemli ülkelerden biri de Mısır'dır. Mısır, başta doğal gaz olmak üzere enerji ihraç eden ülkelere biri olan 2013 yılı itibarıyla günlük enerji üretiminin yüzde 80'e yakın bir kısmını Akdeniz'deki enerji kaynaklarından sağlamaktadır. (Sünnetçioğlu, 2011: 159-160).

Açık denizlerde enerji kaynakları arama çalışmalarına başlaması ve söz konusu alanlara yatırım yapması, arama faaliyetlerinde kullanılan teknolojik imkânların gelişimini artırmıştır. Yapılan bu gelişmeler sonucunda günümüzde denizlerde “derin” ve “ultra-derin” bölgelerde sondaj çalışmaları yapılması mümkün olmuştur. İsrail bölgede teknolojik gelişmeleri en iyi şekilde kullanan ülkelerin başında gelmektedir. 1999 yılında İsrail kıyılarına yakın bir bölge olan “Noa Sahası”nda ve 2000 yılında “Mari-B” olarak isimlendirilen sahada az miktarlarda hidrokarbon yatağı keşfetmeyi başarmıştır. Mısır kıyılarında yapılan araştırma sonucunda Doğu Akdeniz bölgesinde geniş miktarlarda enerji kaynaklarının olabileceği değerlendirilmiştir. Mısır açıklarında bulunan “Nil Deltası”nda sondaj çalışmaları yapmakta olan Shell şirketi, Nil Deltası'nın kuzeydoğusunda bulunan “NEMED” (North East Mediterranean) bölgesinde büyük bir miktarda hidrokarbon kaynakları keşfetmiştir. Günümüzde “NEMED” bölgesinde toplam 42 milyar m³ doğal gaz olduğu değerlendirilmektedir. Mısır bölgesinde yapılan çalışmalar sonucunda Doğu Akdeniz Bölgesi'nde enerji kaynakları arama faaliyetleri artmıştır. İsrail açıklarında arama çalışmaları yapmakta olan Amerikan ve İsrail şirketleri 2009 yılında “Tamar-1” ve “Dalit-1” bölgelerinde önemli miktarda doğal gaz yatakları olduğunu belirtmişlerdir. Söz konusu sahalarda bulunan toplam doğal gaz miktarı 255 milyar m³ olduğu değerlendirilmektedir. Bölgede arama çalışmaları yapmakta olan petrol şirketinin tahminlerine göre Tamar-1 ve Dalit-1 sahalarında bulunan toplam doğal gaz rezervi İsrail'in 20 yıllık enerji ihtiyacını karşılayabilecek büyüklüktedir. (Bilgesam, 2013: 10)

İsrail'in Doğu Akdeniz'deki doğalgaz kaynaklarını korumak için ciddi mali kaynakları ayırmasının yanında Türk Deniz Kuvvetlerinin gücünü de kendisine olası tehdit olarak görmesi söz konusudur. İsraili savunma planlayıcıları, diplomatik ilişkilerin alt seviyelere inmiş Türkiye ile İsrail'in doğrudan ve sürekli temasta olabileceği tek yerin Doğu Akdeniz'in mavi suları olduğunu farkındadır. Böyle bir durumda Türk Deniz Kuvvetlerinin kendisini her türlü senaryoya hazırlama zorunluluğu kaçınılmazdır (Topuz, 2014:4) Türkiye özellikle askeri bakımdan deniz gücünü artırmalı ve Doğu Akdeniz de aleyhte oluşabilecek ittifaklara yönelik karşı ittifaklar oluşturmalı, diplomatik, ekonomik ve askeri alternatifleri de dış politika aracı olarak girift bir yöntem izlemelidir. KKTC ile askeri, ekonomik, diplomatik, politik ve teknolojik işbirliği artırılmalıdır.

Rusya, Kafkasya bölgesi üzerinden Orta Doğu'ya ve Doğu Akdeniz'e geçmeyi düşünmektedir. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları bölgenin stratejik ve ekonomik öneminin artmasına neden olmuştur. İran ve Çin'de bölgede Rusya gibi etkin bir güç olma politikası izlemeye başlamıştır. Rusya, Akdeniz'de varlığını gösterme politikalarından biri de askeri varlığını artırma çalışmalarıdır. Bu kapsamda askeri işbirliğini genişletmek amacıyla GKRR ile görüşmelere başlamasıdır. Rusya'nın amacı, Rumlarla yapmış oldukları kredi anlaşmaları karşılığında askeri işbirliğini güçlendirmek ve Doğu Akdeniz'e yerleşmektir. (ATUN, 2013:1) Türkiye özellikle Rusya ile olan doğal gaz işbirliğini artırarak, Rusya'nın karşı ittifakta yer almasını önlemeye yönelik proaktif ekonomik, siyasi, askeri stratejiler geliştirmelidir.

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yapılan aramalar sonucunda keşfedilen enerji kaynakları büyük petrol şirketleri ve küresel aktörlerin bölgeye ilgilerini artırmıştır. Bölgede sismik araştırmalar yapılarak potansiyel enerji rezervinin büyüklüğü ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda Amerikan Jeolojik Araştırmalar Merkezi (USGS) tarafından 2010 tarihinde Doğu Akdeniz'in en önemli sahalarından "Leviathan Havzası" ve "Nil Deltası"ndaki toplam enerji rezervi miktarında iki rapor yayımlanmıştır. Söz konusu raporlarda; "Nil Deltası"nda toplam 1.763 milyar varil elde edilebilir petrol, 223.242 trilyon ayak küp doğal gaz ve 5.974 milyar varil sıvı gaz olduğu görülmektedir. Ayrıca "Leviathan" bölgesinde ise potansiyel olarak 1.689 milyar varil petrol ve 122.378 trilyon ayak küp doğal gaz bulunduğu belirtilmiştir. İsrail bölgede gerçekleştirmiş olduğu arama çalışmalarını genişleterek 2010 yılı içerisinde "Leviathan" bölgesinde toplam kapasitesi 17 trilyon ayak küp olan yeni bir doğal gaz sahasının varlığı bulunmuştur. İsrail bölgede keşfettiği hidrokarbon yatakları ile kendi enerji ihtiyacını karşılayacağı değerlendirilmektedir. Doğu Akdeniz'de varlığı saptanan enerji rezervi ile varlığı kanıtlanan enerji rezervi arasında büyük bir fark bulunmaktadır. Bölgede yapılan enerji keşiflerine rağmen İsrail Enerji Bakanlığı'nın verileri incelendiğinde, İsrail'in tespit edilmiş doğal gaz potansiyeli sadece 300 milyar m³ tür. Rusya (44.9 trilyon m³), İran (29.6 trilyon m³) ve Katar (25.4 trilyon m³) gibi ülkelerin kanıtlanmış doğal gaz potansiyeli ile karşılaştırıldığında çok düşük bir miktar olduğu görülmektedir (Sandıklı, 2013: 8).

5.DOĞU AKDENİZ'DE KIBRIS MERKEZLİ TÜRK VE RUM REKABETİ

Doğu Akdeniz Bölgesi, Cebelitarık, Süveyş ve Karadeniz bölgelerinde deniz ticaretini etkileyebilecek önemli bir coğrafi konumda bulunmaktadır. Ayrıca, Doğu Akdeniz'de yer alan deniz ulaşım güzergâhları dünya ticareti açısından son derece önemlidir. Ortadoğu ve Hazar Bölgesi'nde bulunan enerji merkezleri ile boru hatlarının kontrolünü sağlamaktadır. Doğu Akdeniz içerisinde bulundurduğu önemli ticaret yolları ve enerji merkezleri açısından dünyanın en stratejik suyunu oluşturmaktadır. Bölge ekonomik ve stratejik önemi ile egemenlik sağlayacak aktörlere önemli politik imkânlar sunmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'nin bölgede etkin bir rol alması sonucunda kendisine önemli ekonomik, siyasi ve hukuki imkânlar sağlayacaktır. GKRY, önce 2002 yılı içinde öncelikli olarak Rodos'un güneyindeki geniş bir sahada bir Norveç şirketine ait deniz dibi araştırma gemisine "araştırma" yaptırmıştır. Bu çalışmanın sonrasında, Doğu Akdeniz'de Nil Nehri'nden Kıbrıs'a kadar uzanan deniz tabanında doğal gaz ve petrol bulunduğu bilgileri basın-yayın organları tarafından sık sık duyurulmaya başlanmıştır (Başeren, 2007: 24-26). GKRY Parlamentosu, GKRY, Mısır ve Lübnan ile MEB antlaşması imzalamıştır. GKRY, 26 Ocak 2007 tarihinde kabul edilen bir yasa ile Kıbrıs Adası'nın güneyinde belirlenen sınırların içerisinde toplam 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir (Başeren, 2010: 13). Karşı hamle olarak Türkiye, 2007 yılında Türkiye Petrolleri Anonim

Ortaklığı (TPAO)'na Kıbrıs'ın batısında kalan ve Türkiye'nin MEB içinde kaldığı değerlendirilen sahalarda petrol ve doğal gaz aramak maksadıyla ruhsat vermiştir. TPAO, Türkiye tarafından kendisine verilen ruhsat ve izinlere dayalı olarak belirlenen sahalarda petrol aramalarına ve sismik çalışmalarına başlamıştır. Yapılan bu çalışmalar sonucunda, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de bütün haklarını koruyacağını ve GKRY'nin bölgede vereceği ruhsatları kabul etmeyeceğini belirtmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, GKRY tarafından verilen ruhsatlara dayanarak sahada yürütülecek faaliyetlere izin vermeyeceğini ve müdahale edebileceğini göstermiştir (Çakır, 2011: 30).

Türkiye, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ile ilgili bütün uluslararası hukuksal haklarını korumaya yönelik politikalar oluşturmakta ve bu politikalar doğrultusunda gerekli uygulamaları yapmaktadır. Bu uygulamalardan birincisi, Bakanlar Kurulu'nun 2 Temmuz 1974 tarihli ve 7/8594 sayılı kararnamedir. Bu kararname hükümleri kapsamında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) Rodos Adası'nın güneydoğusunda belirlenen petrol arama bölgesinde ruhsat verilmiştir. Söz konusu bölgenin, Türk kara suları dışında ve Türk kıta sahanlığında bulunması nedeniyle arama izni verilmiştir. Bu uygulama, Türkiye tarafından bölgede gerçekleştirilen ilk devlet uygulaması olarak önem taşımaktadır. İkincisi ise, 15 Mart 2002 tarihinde Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin muhtemel kıta sahanlığı sınırları içinde bir Norveç Şirketi adına jeofizik araştırmalarda bulunan R/V "Northern Access" isimli araştırma gemisi, Türk Savaş Gemisi tarafından Türk kıta sahanlığı üzerinde araştırma yapmakta olduğu yönünde ikaz edilerek rotasından döndürülmüş ve sahadan uzaklaştırılmıştır. Bu olay Türkiye tarafından Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen ikinci devlet uygulaması olarak önem taşımaktadır. Şirket yetkilileri daha sonra Türk kıta sahanlığında izinsiz araştırma yaptıkları için özür dilemişlerdir. Türkiye bu davranışıyla, Anadolu sahilleri ile Afrika sahilleri (Mısır) arasındaki orta hatta kadar uzanan kıta sahanlığında haklarını koruma kararlılığını ortaya koymuştur (Öztürk, 2003, 129). GKRY, Rodos-Meis-Kıbrıs hattının güneyinde bulunan bölgede Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını almaya yönelik politikasına benzerlikte bir davranış göstermektedir. GKRY bu kapsamda, Kıbrıs'ın kıta sahanlığı sınırlandırması konusunu Türkiye'nin dışında bir çözüm yolu bulmaya çalışmaktadır. 24 Ağustos 2001 tarihinde GKRY Hükümet Sözcüsü, Kıbrıs deniz alanlarındaki petrol yatakları konusunda hükümetinin Suriye ve Mısır'dan sonra, Lübnan, İsrail ve Libya ile görüşmelerde bulunacağını belirtmiştir (Öztürk, 2003: 137).

Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları GKRY basınında Ocak 2001'den itibaren geniş şekilde yer almaya başlamıştır. Kıbrıs'ın güneyinde petrol bulunduğuna ilişkin bu haberler bölgeye olan ilgiyi artırmıştır. GKRY Sanayi, Ticaret ve Turizm Bakanı, 11 Eylül 2002 tarihinde yaptığı açıklamada, Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)'ye ilişkin oluşturulan taslağın GKRY Bakanlar Kurulu tarafından onaylandığını belirtmiştir. Bu tasarı ile ilgili olarak Mısır ile temaslarda bulunulacağını ve anlaşmanın tahminen önümüzdeki dönemde imzalanacağını ifade etmiştir. Türkiye tarafından yapılan siyasi girişimlere rağmen GKRY ile Mısır arasında MEB sınırlandırmasını kapsayan anlaşma GKRY ve Mısır tarafından 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanmıştır. GKRY ve Mısır basınında, söz konusu anlaşmaya "Ortak Ticaret Bölgesi" Anlaşması olarak nitelendirilmiştir. Bu anlaşma hükümlerine göre, her iki ülke arasında kalan MEB sınırları, Kıbrıs Adası ile Afrika sahilleri arasında belirlenen sekiz nokta ile ana kara statüsünde ve coğrafi açıdan güçlü olan Mısır'ın Doğu Akdeniz'deki haklarının kaybettirilerek eşit uzaklık çizgisi esasında meydana getirilmiştir. Türkiye bu anlaşmayı tanımamaktadır (Kaya, 2007: 19-55).

Mısır Petrol Bakanı Fahmy ile GKRY Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı Yorgos Lillikas arasında 19 Temmuz 2005 tarihinde "Anlayış Memorandumu"nun imzalanması ve 8 Eylül 2005 tarihinde imzalanan ve Akdeniz'de petrol yataklarının aranmasını da öngören "Petrol Araştırmaları İş Birliği Protokolü" ile memorandumun uygulanmasını

hedeflenmiştir. GKRY kıta sahanlığı ile ilgili olarak kanun düzeyinde bir iç hukuk düzenlemesine sahiptir. Bu düzenlemeye göre, kara suları genişliğinin oniki deniz mili olduğunu ve iki yüz metre derinlik ya da işletilebilirlik esasında kıta sahanlığına sahip bulunduğu belirtilmektedir. Yunanistan'ın Rodos-Meis-Kıbrıs hattının güneyinde Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını elinden alma politikasına yönelik GKRY de aynı şekilde bir davranış göstermektedir. GKRY uyguladığı politika esasları çerçevesi içerisinde, Kıbrıs'ın kıta sahanlığı sınırlandırmasını Türkiye'yi dışlayarak çözmeye çalışmaktadır. GKRY Hükümet Sözcüsü tarafından yapılan açıklamada, Kıbrıs deniz alanlarındaki petrol yatakları konusunda hükümetin Suriye ve Mısır'dan sonra, Lübnan, İsrail ve muhtemelen Libya ile görüşmelerde bulunacağını belirtmiştir. Ocak 2001'den itibaren GKRY basınında Kıbrıs'ın güneyinde petrol bulunduğu konusundaki haberler geniş bir şekilde yer almıştır. Bu haberler bölgeye olan ilgiyi arttırmaktadır. Doğu Akdeniz'de bulunan kaynaklara başta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere, İsrail, Suriye, Mısır ve Lübnan'ın ilgilerinin arttığı görülmektedir (Sandıklı, 2013: 26). Türkiye ile KKTC arasında 16 Eylül 2011'de Türk kesiminde yapılan görüşme sonrasında GKRY'nin adanın güneyinde arama faaliyetlerine başlaması durumunda, KKTC'nin Türkiye Cumhuriyeti ile Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması yapacağı ve TPAO'ya adanın çevresinde bulunan deniz sahalarında arama ruhsatı verilmesi karara bağlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye tarafından Koca Piri Reis Araştırma Gemisi bölgeye görevlendirilmiş ve Rum tarafının doğalgaz sondajına başladığı Kıbrıs'ın güneyinde "G Bölgesi" ya da Rumların "Afrodit" olarak tanımladıkları bölgeye 3.700 km. sismik kayıt alınarak TPAO'ya teslim edilmesi sağlanmıştır. Türkiye bölgede Koca Piri Reis'le Akdeniz'in güneyinde sismik araştırmalar yaptıktan sonra "Bergen Surveyor" isimli bir sismik gemiyi ve Norveçli CGG Veritas şirketine ait 93 metre uzunluğundaki "Oceanic Challenger" ile Alanya açıklarında 25 Ekim 2011'de üç boyutlu sismik çalışmalara başlamıştır (Yıldız, 2012: 179).

Dünyada artan enerji ihtiyacının yanında AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığının da Doğu Akdeniz'de keşfedilen yeni doğalgaz yataklarının öneminin artmasında sebep olmuştur. Ukrayna Krizi AB'nin enerji güvenliği ve enerjide Rusya'ya bağımlılığı nasıl azaltabileceği konusunu tekrar gündeme taşımıştır. AB Enerji Komiseri Günther Öttinger yapmış olduğu basın toplantısında, Birlik ülkelerinin petrolde %90, doğal gazda %66, katı yakıtlarda %42 ve nükleer yakıtta %40 dışa bağımlı olduğunu dile getirmiştir (Sandıklı, 2014: 2). Türkiye, 2013 yılında 55,9 milyar dolar seviyesinde enerji harcaması yapmıştır. Yaptığı enerji tüketiminin %71,5'ni dışarıdan karşılayan Türkiye, yıllık enerji ithalatının %64'ünü Rusya, %19'unu da İran'dan karşılamaktadır. Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Rusya'ya bağımlılık söz konusudur. Enerji ithalatı yaptığı ülkeleri çeşitlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle hem Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak, hem de doğal gaz kaynaklarının ülke üzerinden AB ülkelerine taşınması açısından, Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğal gaz yatakları, Türkiye için büyük önem taşımaktadır (Sandıklı, 2014, 3). GKRY'nin, bağımsız bir deniz kuvveti teşkilatı bulunmamaktadır. Rum Milli Muhafız Ordusu (RMMO) bünyesinde, sahil güvenlik gücü niteliğinde bir Deniz Birlikleri Komutanlığı mevcuttur. Söz konusu birimin görevleri, terörizm ve kaçakçılıkla mücadele, GKRY'nin kıyı şeridinin muhafazası, arama ve kurtarma olarak sayılabilmektedir. Doğu Akdeniz'de yapılan hidrokarbon keşifleri sonrasında, 2010 Aralık ayında İsrail Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırlarının tespiti için İsrail Altyapı Bakanı Uzi Landau ve GKRY Dışişleri Bakanı Markos Kiprianu tarafından bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma, tarafların keşfedilen kaynakların paylaşımı ve ortak kullanımı hususlarında işbirliğine gitmesini kapsamaktadır. Söz konusu anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra İsrail, RMMO deniz biriminin güçlendirilmesi için GKRY'ne kapsamlı bir modernizasyon paketi teklif etmiştir (Mevlütöglü, 2014: 21). İsrail, Doğu Akdeniz'in derin deniz alanında yaptığı doğal gaz

keşifleriyle önemli bir ekonomik ilerleme sağlamıştır. 1999 yılında, deniz alanında “Mari-B” sahasında ve Filistin bölgesinde “Gaza Marine” sahasında yapılan tuz üstü keşifleri ile Noble Energy tarafından 2009’da Tamar bölgesinin keşfi yapılmıştır. Keşfedilen hidrokarbon potansiyeli arama şirketlerini bu bölgeye olan ilgilerini artırmıştır. İsrail açıklarındaki Tamar ve Dalit olarak adlandırılan sahada uzmanlara göre özellikle 160 milyon m³ rezerv tahmin edilmektedir. İsrail son doğal gaz keşifleriyle birlikte son 20 yılda ihtiyaç duyacağı enerjiyi karşılayacağı değerlendirilmektedir (Ceyhun, 2014: 34).

Doğu Akdeniz’de yaşanan küresel ve bölgesel gelişmelerin sonucu olarak, gelecek dönemde bölgenin ve Kıbrıs’ın jeostratejik önemi artacağı değerlendirilmektedir. Bu durum, Akdeniz Bölgesi’nin ekonomik ve politik değerini artırabilecektir. Ancak diğer taraftan bölgede gerilim ve çatışma ortamını artırarak, Akdeniz’deki deniz güvenliğini etkileyecektir. Özellikle Libya, Mısır ve Suriye’de yaşanan siyasi gelişmeler sonrasında oluşan güvensizlik ortamında, teröristler, kaçakçılar ve suç örgütleri için daha rahat hareket edebilmelerine imkân sağlayan kontrolsüz deniz sahalarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Gelecek dönemde bölgede yaşanacak başka bir sorun ise, Doğu Akdeniz’deki keşfedilen doğal gaz kaynaklarının İsrail ve Türkiye’nin karışabileceği bir çatışmaya neden olacaktır. Deniz yetki alanlarında uyumsuzlukları ve doğal enerji kaynaklarına ilişkin artan politik çatışmalar, bölgesel dayanışmayı olumsuz etkileyecek ve enerji kaynaklarının birlik içerisinde kullanılmasını sağlayacaktır (Şeker, 2014: 51). Doğu Akdeniz’de keşfedilen yeni enerji kaynakları aralarında siyasi sorunlar bulunan en az yedi farklı ülkeyi ilgilendirmektedir. Bu ülkeler arasındaki ilişkiler ve bölgesel barış ve istikrarın sürdürülebilirliği yüksek maliyet gerektiren yatırımların karlı olabilmesi için çok önemlidir. Yapılan yatırımların en az 20 yıl süreyle aktif olarak çalışmasını sağlayacak güvenli bir uluslararası ilişkiler ortamına ihtiyaç vardır (Sandıklı, 2014: 4).

Avrasya Bölgesi, Ortadoğu ve Rusya’nın hidrokarbon kaynaklarının taşınması konusunda önemli işlev üstlenen Türkiye, bu durumda sözleşmeler ile belirlenen oranlarda bir kısım transit geçiş ücreti almaktadır. Gerek doğal gaz boru hatları gerekse de ham petrol boru hatları inşa edildikleri hat boyunca konuşlanmış ülkeler bahis konusu boru hattının inşa edilmesi süreci maddi fon sağlayan kuruluşlar ve boru hattının işletilmesini sağlayan unsurlar arasında bir karşılıklı bağımlılık ilişkisinin çıkmasına yol açarlar. Kazan kazan ortak prensibi üzerine bina edilmiş bir ilişkiler tarafların zorunlulukları ve zayıflıkları ile doğru orantılı olan pazarlık ve müzakere güçleri ile şekillenmektedir (Demir, 2014: 95). Türkiye-Yunanistan-GKRY-KKTC arasında yapılacak ortak bir anlaşma ile kazan kazan prensipleri doğrultusunda bölgedeki enerji kaynaklarından her ülke fayda sağlayabilecektir. GKRY 17 Şubat 2013 tarihinde imzaladığı Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırlandırma antlaşması ile Doğu Akdeniz Bölgesi’nde enerji kaynaklarının paylaşımında ilk adım olmuştur. GKRY bu antlaşma ile Doğu Akdeniz’de son keşfedilen enerji kaynaklarının paylaşımı kapsamında, Türkiye’yi 41 bin kilometrekarelik bir deniz alanına hapsedmek istemektedir. Yapılan siyasi oyunlar ve hesaplar sonucunda imzalanan bu anlaşmanın temelinde, GKRY’nin ortak hatları esas alması ve bunları hakkaniyete uygun hale getirmemesi bulunmaktadır. Ayrıca, GKRY-Lübnan arasında 7 Ocak 2007 tarihinde ve GKRY-İsrail arasında 17 Aralık 2010 tarihinde (Cyprus, Israel Define Sea Border for Energy Search, Dow Jones Newswires) MEB Sınırlandırma Antlaşması imzalanmıştır. Ancak, GKRY-Lübnan arasında imzalanan antlaşma henüz Lübnan’da iç hukuk onay sürecini tamamlamamıştır. Lübnan, bu antlaşmada belirtilen güney başlangıç noktasını esas alan MEB ilanını 19 Ekim 2010 tarihi itibarı ile Birleşmiş Milletler (BM)’e bildirmiştir. Diğer taraftan GKRY, Suriye ile de deniz yetki alanı sınırlandırma antlaşması imzalamak üzere görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeler öncesinde Yunanistan ile yapılan anlaşma sonucunda deniz yetki alanı sınırlandırılmasını deklare etmek için uygun ortamı

beklemektedirler. Ayrıca Doğu Akdeniz’de GKRY, 21 Mart 2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 2 Nisan 2004 tarihinde, Libya ise 27 Mayıs 2009 tarihinde MEB ilan etmiştir. Suriye’nin sınırları belirtilmese de, BM’ye ait internet sayfasında 200 deniz miline uzanan MEB deklarasyonunda bulunduğu gösterilmiştir. Lübnan da, 19 Ekim 2010 tarihinde deniz yetki alanlarını içeren yazılı dokümanları BM’ye sunarak MEB ilan etmiştir (Yaycı, 2007: 18-19). Türkiye’nin dışında ortak menfaatleri bulunan Mısır, Yunanistan ve GKRY, Doğu Akdeniz’de keşfedilen hidrokarbon kaynakları konusunda ortak bir tutum benimsemeye çalışmaktadır. Mısır izlediği dış politika da Türkiye’nin karşısında farklı bir politika takip etmek amaçlarken, Yunanistan MEB’ni GKRY ile birleştirmek istemektedir. İsrail ise Doğu Akdeniz Bölgesi’nde bulunan doğal gazın uluslararası alanda piyasaya kazandırılmasında güvenlik ve ulaşım açısından en uygun yolun Türkiye üzerinden geçmesinin olduğunu bilmektedir. Bölgede yapılacak görüşmelerde izleyeceği politika açısından ortak bir oluşuma girmeyi düşünmektedir. Mısır, Hüsnü Mübarek döneminde, Mübarek’in oğullarının yolsuzlukla elde ettikleri kazançları GKRY bankalarında saklamaları karşılığında, 1982 yılında bir sözleşme imzalamıştır. Mısır, GKRY ile MEB paylaşım anlaşması yapmıştır. Muhammed Mursi göreve geldiğinde, imzalanan bu anlaşma feshedilmiştir. Mursi hükümeti, bölgede doğalgaz arama çalışmaları yapılan 9. ve 12. parsellerin Mısır’a ait olduğunu ilan etmiştir. Söz konusu bölgeler, 1. ve 2. deniz hukukuna göre, Mısır’ın MEB’i içerisinde bulunmaktadır. Sisi hükümeti ise, Kıbrıs bölgesinden çıkarılan doğalgazın Mısır’daki sıvılaştırılmış gaz (LNG) terminallerinde sıvılaştırılıp tankerlerle uluslararası piyasaya satılması amacıyla GKRY ile müzakere etmektedir. Kıbrıs bölgesinde tespit edilen gaz, adada LNG terminali yapılması için yeterli miktarda değildir. Bu yüzden, GKRY, Mısır’la anlaşarak, orada bulunan LNG terminalleri vasıtasıyla gazını satabileceği görünümü vermek istemektedir (AB Haber, 2015). Doğu Akdeniz de görüldüğü gibi rekabet artmaktadır. Türkiye’nin yakın zamanda İsrail ve Mısır ile ilişkilerinin bozulması, bölgede bulunan çok bilinmeyenli denklemde Türkiye’yi olumsuz etkilemiştir. Bu bağlamda kilit ülkeler Rusya, İngiltere ve ABD’dir. Bu nedenle konuya yönelik bu aktörlerle işbirliğinin artırılması gerekmektedir.

SONUÇ

Doğu Akdeniz, geçmişten günümüze kadar çevresindeki halkların ekonomik, iletişim, fikir ve kültürel etkileşim alanı olmuştur. Doğu Akdeniz trafik yolları ve kuzey-güney-doğu-batı enerji hattının merkezinde yer alması nedeniyle, hayati öneme sahiptir. Dünya ticaretinin önemli bir geçiş bölgesidir. Doğu Akdeniz’i kontrol etmek isteyen uluslararası güçlerin egemenliği altına girmesinin sonucunda getireceği avantajın güç dengeleri üzerinde değişikliğe yol açacağı kesindir. Doğu Akdeniz, dünyanın en önemli enerji hattı haline gelmiştir. Birçok tehlike ve zorlamalara karşı hassas bir bölge niteliğine kavuşmuştur. Özellikle, Karadeniz ve Hazar Bölgesi’nde üretilen petrolün İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı vasıtasıyla ve Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı aracılığıyla dünya piyasalarına aktarılması, Doğu Akdeniz’in deniz emniyet ve güvenliğini ön plana çıkarmaktadır. Bölgede yaşanan son gelişmeler Doğu Akdeniz’de güvenlik sorununu ön plana çıkarmaktadır. Bu güvenliğin oluşturulmasında Türkiye’nin Doğu Akdeniz’in güvenliğine yönelik konularda aktif ve öncül olması gerekmektedir.

Türkiye, özellikle askeri bakımdan deniz gücünü artırmalı ve Doğu Akdeniz de aleyhte oluşabilecek ittifaklara yönelik karşı ittifaklar oluşturmalı, diplomatik, ekonomik ve askeri alternatifleri de dış politika aracı olarak girift bir yöntem izlemelidir. Türkiye, dünyanın en önemli su yollarından biri olan ve alternatifi bulunmayan İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı’na sahip bulunmaktadır. Doğu Akdeniz’de de çok önemli su yolu olan Süveyş Kanalı’nı ve Doğu-Batı-Kuzey-Güney enerji hattını kontrol eder durumdadır. Bu

nedenle Türkiye, Doğu Akdeniz'e ilişkin stratejik ve jeopolitik önceliklerini, deniz güvenliğine ilişkin önlem ve tedbirlerini yeniden gözden geçirmeye, reaktif politikalar geliştirerek Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını belirlemeye yönelik siyaset izlemelidir.

Geleceğin bölgesel ve küresel sorunlarının başında, Doğu Akdeniz'de özellikle Kıbrıs Adası'nın güney ve güney doğusunda bulunduğu iddia edilen zengin petrol ve doğal gaz yatakları üzerindeki çatışmaya da varması muhtemel rekabet gelecektir. En büyük sorunlardan biri de başta GKRY olmak üzere, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkelerin ikili ya da çok taraflı antlaşmalarla Türkiye'yi dışlayarak; kendi aralarında kıta sahanlığı sınırlandırması ve yer altı zenginlikleri konusunda ortak araştırmalara yönelmeleridir. Bu konu incelendiğinde, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunun öncelikli olarak ele alınması gerekmektedir. Uluslararası hukukta konuya dair ilkeler oluşmamıştır. Bu durum Türkiye'nin aleyhine kullanılmak istenmektedir. Türkiye'nin bu alandaki boşluğu lehine döndürmek üzere politikalar izlemesi gerekmektedir. Bunu da politik, diplomatik ve ekonomik araçlarla gerçekleştirebilir. BM ve Avrupa Birliği gibi aktörlerle birlikte bölgesel ve küresel güçlü aktörleri hesaba katarak tutum izlemesi yararına görünmektedir. Ayrıca bu konudaki en önemli hususlardan biri hızlı hareket etmektir. Bekle gör politikası değil aktif ve çok boyutlu dış politika izlenmesi gerekir.

Türkiye'nin Mısır, Lübnan, Suriye ve Libya gibi aktörler dışında ABD, İngiltere ve Rusya gibi sorunun tarafı olma olasılığı bulunan büyük güçlerle yakın ve iyi ilişkiler kurması ve bu ilişkileri enerji alanında da geliştirmesi çıkarınadır. GKRY ve Yunanistan ile diplomatik kanalları açık tutması da Türkiye'nin çıkarınadır. BM öncülüğünde taraflar arasında kesilen görüşmelerin Mustafa Akıncı'nın KKTC Cumhurbaşkanı olmasından sonra yeniden başlaması ve muhtemel bir Türk Rum uzlaşması ekonomik ve politik olarak sorunların çözümünden de öte çıkarılara hizmet edecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin bu barış çabalarına olan desteğini devam ettirmesi ama aynı zamanda en kötü senaryoya yönelik hazırlıklar da yapması en uygun politik tutumdur.

KAYNAKÇA

- AB Haber (2015). "Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye Karşı Çıkar Birliği"
<http://www.abhaber.com/dogu-akdenizde-turkiyeye-karsi-cikar-birligi/>
10.05.2015
- AKGÜN, S. (2010). "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de Egemenlik Mücadelesi", (Ed.) İNAT K. DURAN B. ATAMAN M., Dünya Çatışmaları, 1. Cilt, Ankara.
- ATUN, A. (2013). "Rusya Akdeniz'de Yerleşmenin Peşinde 1-2",
<http://www.ataatun.org/rusya-akdenize-yerlesmenin-pesinde-2.html>,
10.05.2015
- BAŞEREN, S. H. (2010). "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı",
Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Yayın No: 31
- BAŞEREN, S. H. (2007). "Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanlığı ve Muhtemel MEB Sınırları", Silahlı Kuvvetler Dergisi, 23-30
- BAŞEREN, S. H., KURUMAHMUT, A. (2003). "Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar", SAEMK Yayını, Ankara.
- Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi (2013). "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", Rapor No: 59, İstanbul, 6-77

- CANBOLAT İ.S. (2014). “Avrupa Birliği ve Türkiye” (Ed.) ARI, T. Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2, Bora Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Bursa
- CEYHUN, G.Ç. (2014). “Türkiye, Kıbrıs ve İsrail Üçgeninde Doğu Akdeniz’in Güvenlik Sorunları”, (Ed.) ÇOMAK H. ULTAN M.Ö., Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt I, Kocaeli, 28-43
- ÇAKIR, R. (2011). 2000’lerden İtibaren Doğu Akdeniz’de Enerji Alanında Yaşanan Gelişmelerin Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Sorunlarına Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÇOŞKUN, B. B. (2013). “Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme: Değişen Güvenlik Ortamı, Zorluklar, Fırsatlar ve Meydan Okumalar” (Ed.) ARI, T. Uluslararası İlişkiler Teorileri, MKM Yayıncılık, Bursa.
- DEMİR İ. (2014) “Enerji Köprüsünden Enerji Merkezine Türkiye”, (Ed.) DEMİR İ. Türkiye’nin Dış Politikası, Dora Yayın Dağıtım Ltd.Şti., Bursa.
- DEMİRCİ, A. (2005). “Küreselleşen Dünyamızda Coğrafyanın Siyasal Gücü Ve Türkiye Ölçeğindeki Rolü” Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 12, İstanbul, 1-16
- ERBAŞ, G. (2011). “Coğrafyanın Uluslararası İlişkiler Disiplinin İçerisindeki Yeri ve Jeopolitik Kavramı” (Ed.) ÇOMAK H., Dünya Jeopolitğinde Türkiye, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- GÖZLER, M. Z. (2015). “Doğu Akdeniz’de Paylaşılmayan Kaynaklar” <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2014/12/17/7927/dogu-akdenizde-paylasilamayan-kaynaklar>, 27.04.2015
- KARABULUT, B. (2005). “Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik”, Platin Yayınları, Ankara.
- KARADAĞ, R. (2003). “Petrol Fırtınası”, Emre Yayınları, İstanbul.
- KAYA, Ş. (2007). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- LACOSTE, Y. (2008). “Büyük Oyunu Anlamak, Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi”, NTV Yayınları, İstanbul.
- MEVLÜTOĞLU, M.A. (2014). “Doğu Akdeniz’in Yeni Enerji Jeopolitiğinde Bölge Ülkeleri Deniz Güçlerinin Yeri ve Etkisi”, (Ed.) ÇOMAK H. ULTAN M.Ö., Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt I, Kocaeli, 11-27
- ÖZTÜRK A. (2012). “Enerji Sorunu ve Amerikan Dış Politikası” (Ed.) EFEGİL E. ve KALAYCI R. Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- ÖZTÜRK, O. M. (2003). “Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs”, Altinküre Yayınları, 1.Baskı, Ankara.
- SANDIKLI, A. (2014). “Doğu Akdeniz’de Enerji Denklemi ve Olası Yan Etkiler”, (Ed.) ÇOMAK H. ULTAN M.Ö., Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt I, Kocaeli, 1-10
- SANDIKLI, A., BUDAK, T. ve ÜNAL, B. (2013) “Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye”, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 59.

- SUMIDA, J. (2003). "Alfred Thayer Mahan, Jeopolitisyen", (Ed.) Colin S. G. SLOAN G. Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya, ASAM Yayınları, Ankara, 68-79
- SÜNNETÇİOĞLU M.A. (2011). Doğu Akdeniz'in Hidrokarbon Potansiyeli ve Son Gelişmeler, Stratejik Araştırmalar, (9-16); 159-160
- ŞEKER, B.Ş. (2014). "Akdeniz'de Yayılan Askeri Güç ve Enerji Paradoksu" (Ed.) ÇOMAK H. ULTAN M.Ö., Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt I, Kocaeli, 44-60
- TABAN, M.H. (2006). "Klasik Ve Eleştirel Jeopolitiğin Karşılaştırılması ve "Stratejik Derinliğin" Bu Bağlamda İncelenmesi", Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:1 Sayı:1, Kastamonu, 21-30
- TOPUZ, S. (2014). "Akdeniz'de Neler Oluyor" <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2014/12/12/7918/akdenizde-neler-oluyor>. 10.05.2015
- ULAŞ, B. (2011). "Jeopolitik, Türkiye'nin Milli Güvenliği ve Avrupa Birliği Üyelik Süreci", Başlık Yayın Grubu, İstanbul.
- YAYCI, C. (2007). "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:14, İstanbul.
- YILDIZ, D. (2012). "Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç" Truva Yayınları, İstanbul.
- YILDIZ, D. (2008). "Akdeniz'in Doğusu (Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından) , Bizim Yayınlar Kitapevi, İstanbul.